

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

САМОГУБСТВО УСПІШНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Велика Британія століттями була символом економічного лідерства — батьківщиною капіталізму, промислової революції та англосаксонської моделі свободи. Але навіть найсильніші держави втрачають економічне лідерство, коли руйнуються інститути свободи, конкуренції та приватної ініціативи.

Розбираємо, як тривалий дрейф у бік соціалізму руйнує конкурентні переваги успішної західної країни та які важливі уроки мають винести транзитні країни з “британського кейсу”

ЗМІСТ

Куди прямує Велика Британія?	3
Що стає на заваді зростання британської економіки?	8
Зрада інтелектуалів та системи освіти	9
Національне опитування, проведене Yougov у травні 2026 р.	9
Дані та висновки з доповіді «Велика Британія в кризі. Порушений соціальний договір, недовіра до демократії та поширення екстремізму»	11
Опитування Frazer Institute	13
Опитування Merlin Strategy 2025	14
Лідери думок: куди має рухатись Британія?	14
Висновки: уроки Великої Британії для України та інших транзитних країн	16

Над дослідженням працювали:

Автор дослідження: Ярослав Романчук

Науковий редактор: Тетяна Стройко
Випусковий редактор: Наталія Слюсар
Дизайн: Яна Шевченко

КУДИ ПРЯМУЄ ВЕЛИКА БРИТАНІЯ?

Велика Британія (Great Britain) по праву та цілком закономірно стала одним із центрів західної цивілізації — саме тут зароджувався й формувався справжній капіталізм; зосереджувалася передова наукова та філософська думка; розташовувалися провідні університети світу. Саме тут було ядро **імперії**, над якою сонце ніколи не заходило.

Велика Британія подарувала світові першу по-справжньому глобальну валюту — **фунт**, яка була зразком для наслідування, орієнтиром у сфері розвитку фінансового ринку, банків, страхування та промислового виробництва. Rolls-Royce, Barclays, Harrods, Twinings, British Petroleum, Lloyds, Shell, Unilever, Glaxo Wellcome та SmithKline Beecham, British Aerospace, Rio Tinto, British American Tobacco, Burberry, Marks & Spencer. У Британській імперії є все: вікові традиції державного управління, приватної власності, промислового виробництва, міжнародної торгівлі та безпеки, англійська мова, що стала міжнародною. А ще Шекспір, театр, музика, футбол, Вімблдон — та багато іншого.

АНГЛОСАКСОНСЬКА КУЛЬТУРА – УЖЕ ДАВНО СВІТОВИЙ БРЕНД.

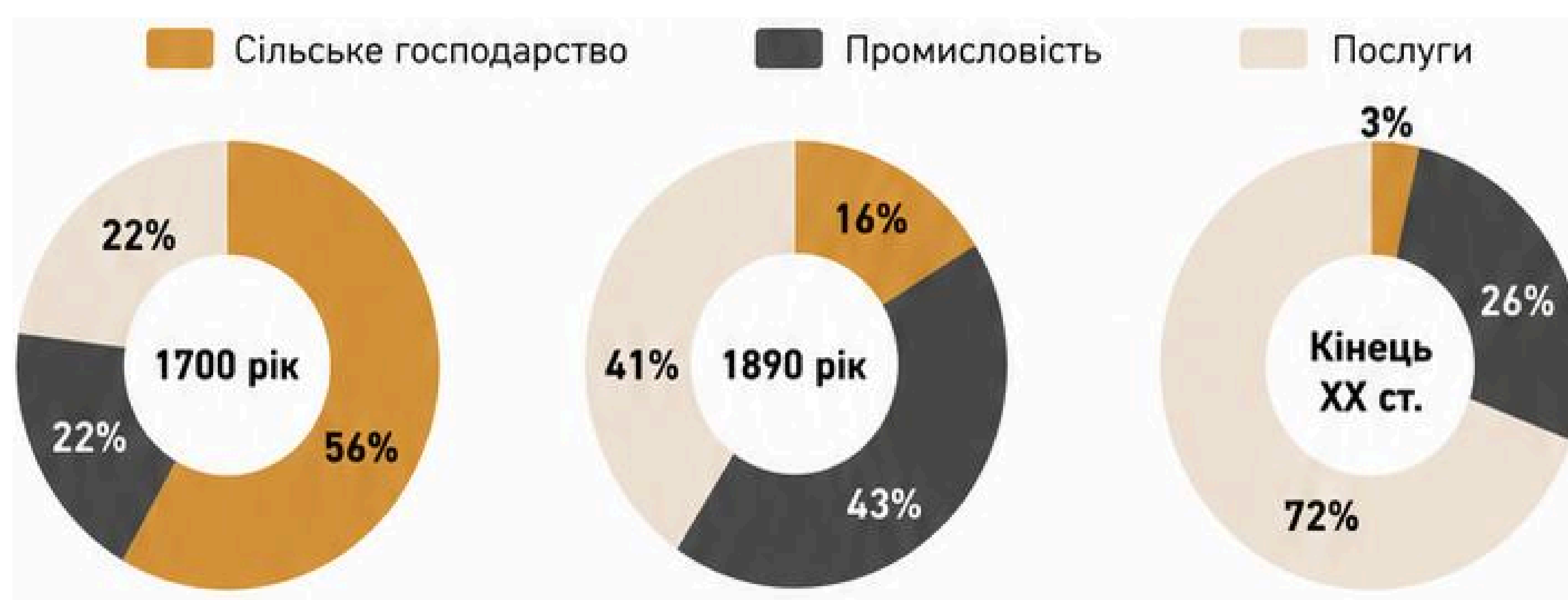
У далекому 1700 році в сільському господарстві Великої Британії було зайнято лише 56% населення, 22% працювали в промисловості та 22% – у сфері послуг. У 1890 році у сільському господарстві залишилося зайнятих лише 16%, у промисловості — 43%, у сфері послуг — 41%. До кінця XX століття структура склалася наступним чином: 3% — сільське господарство, 26% — промисловість і 72% — сфера послуг¹.

У 1900 році загальна вантажопідйомність у вітрильних еквівалентах Великобританії становила 32,2% світового обсягу, 1913 році — 26,9%, а до кінця XX століття її частка у цьому бізнесі залишилася мізерною.

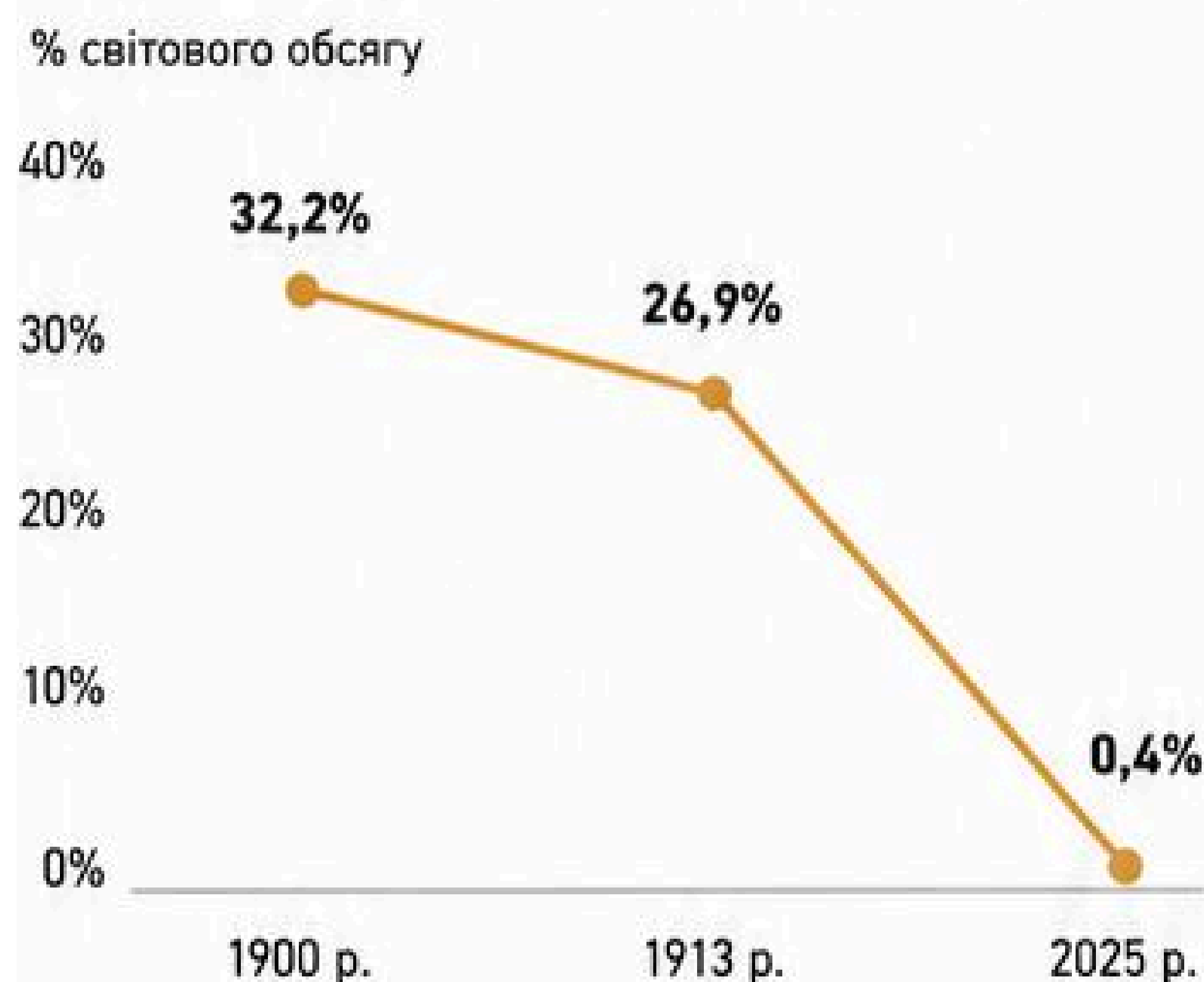
¹«The World Economy. Volume 1: A Millennial Perspective. Volume 2. Historical Statistics. Development Centre Studies. Angus Maddison. OECD. 2006
https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2006/09/the-world-economy_q1gh69e4/9789264022621-en.pdf

СТРУКТУРА ЕКОНОМІКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

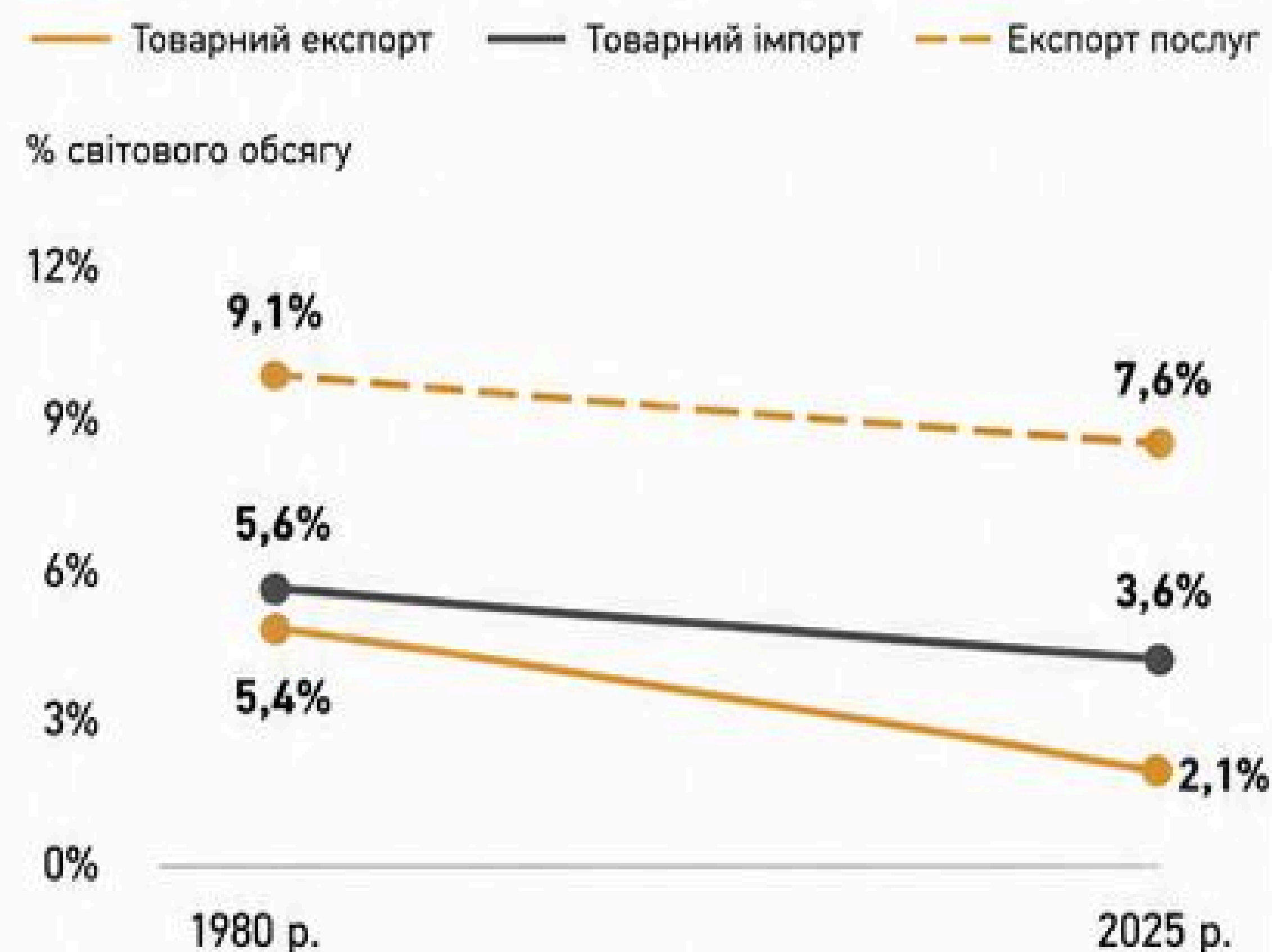
1. ПРОМИСЛОВІСТЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

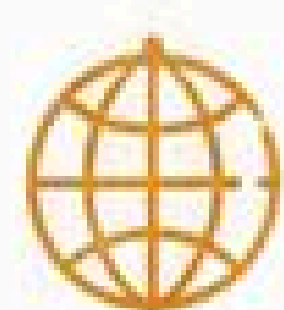
2. ЧАСТКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СВІТОВОМУ ТОРГОВОМУ ФЛОТІ

3. ЧАСТКА У СВІТОВІЙ ТОРГІВЛІ

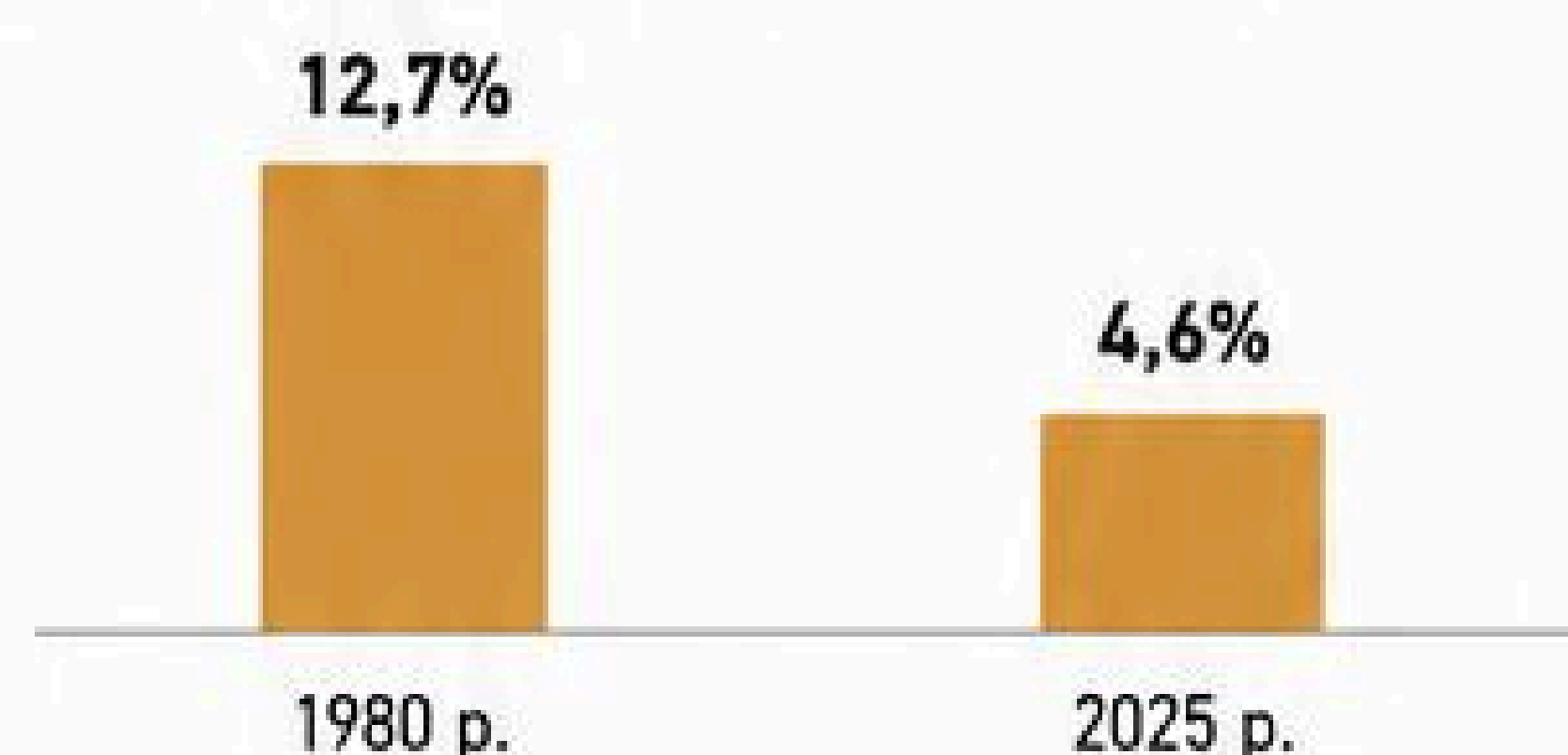

4. ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ (ПІІ)

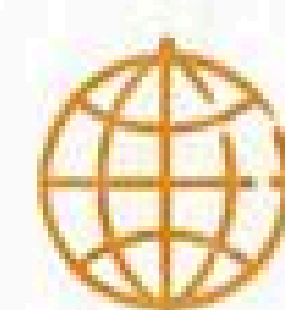

НАКОПИЧЕНІ
ВХІДНІ ПІІ
(Inward FDI)

% світового обсягу

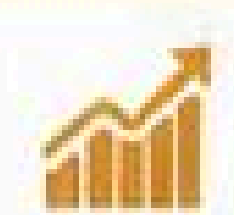
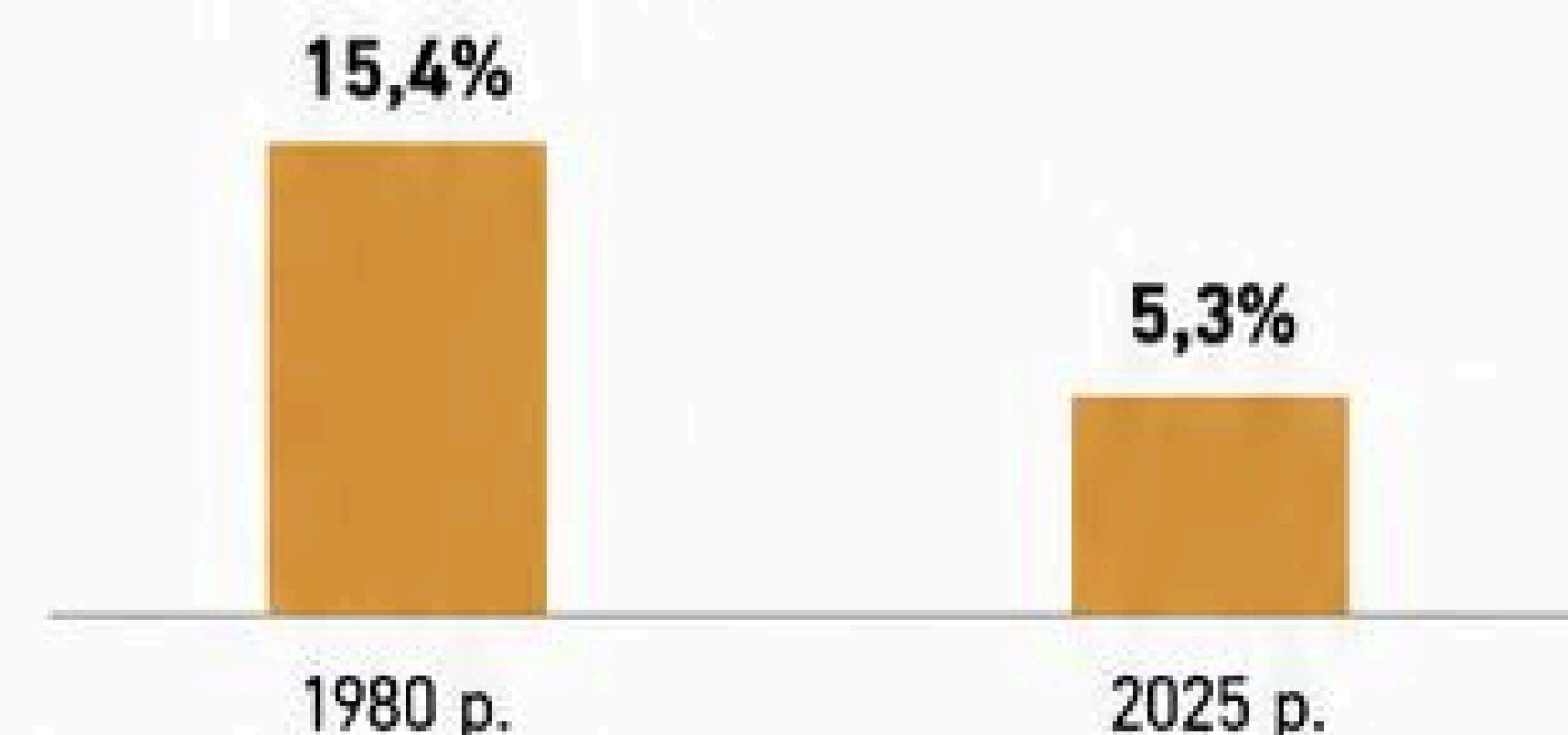

Обсяг вхідних ПІІ
зріс більш ніж на \$2,6 трлн

НАКОПИЧЕНІ
ВИХІДНІ ПІІ
(Outward FDI)

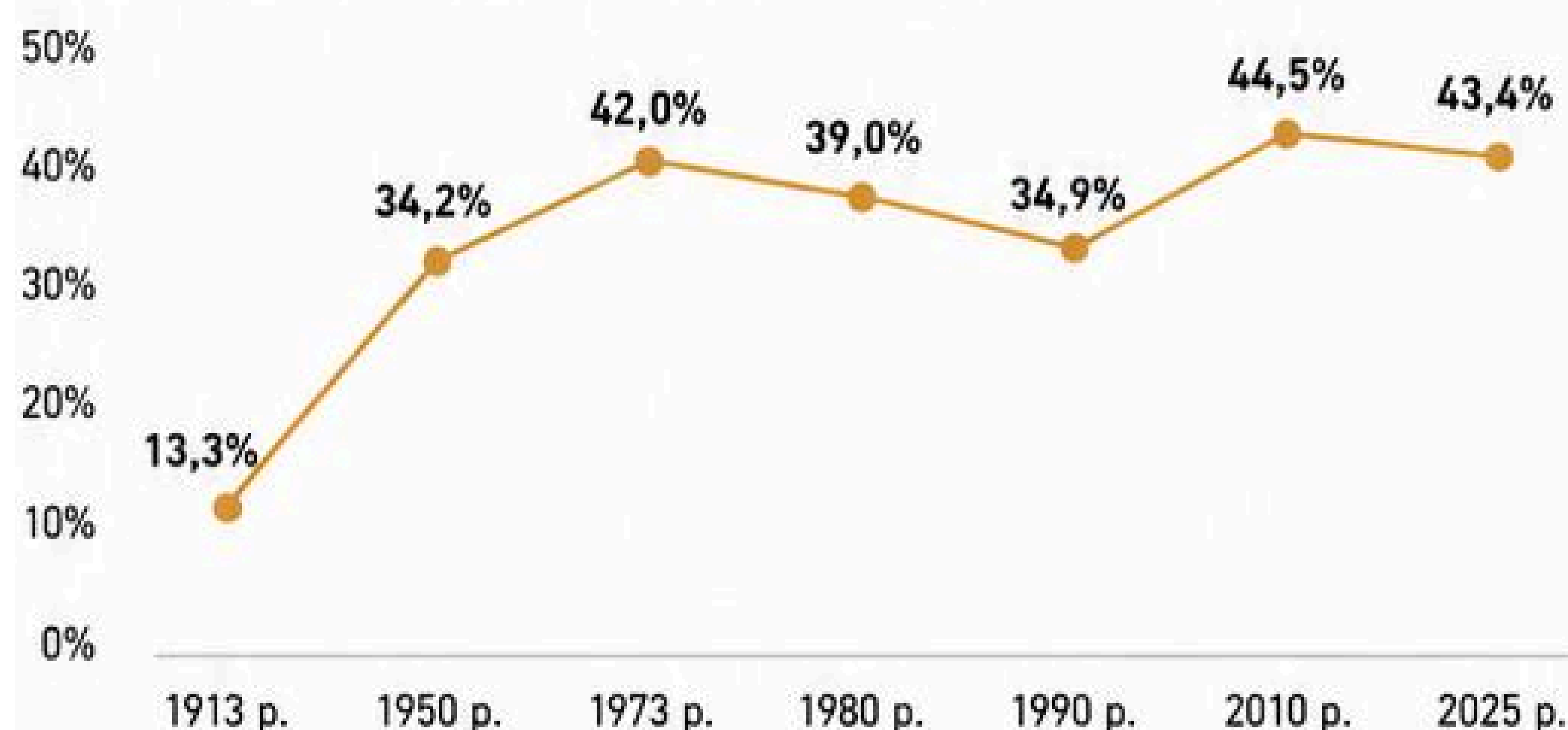
% світового обсягу

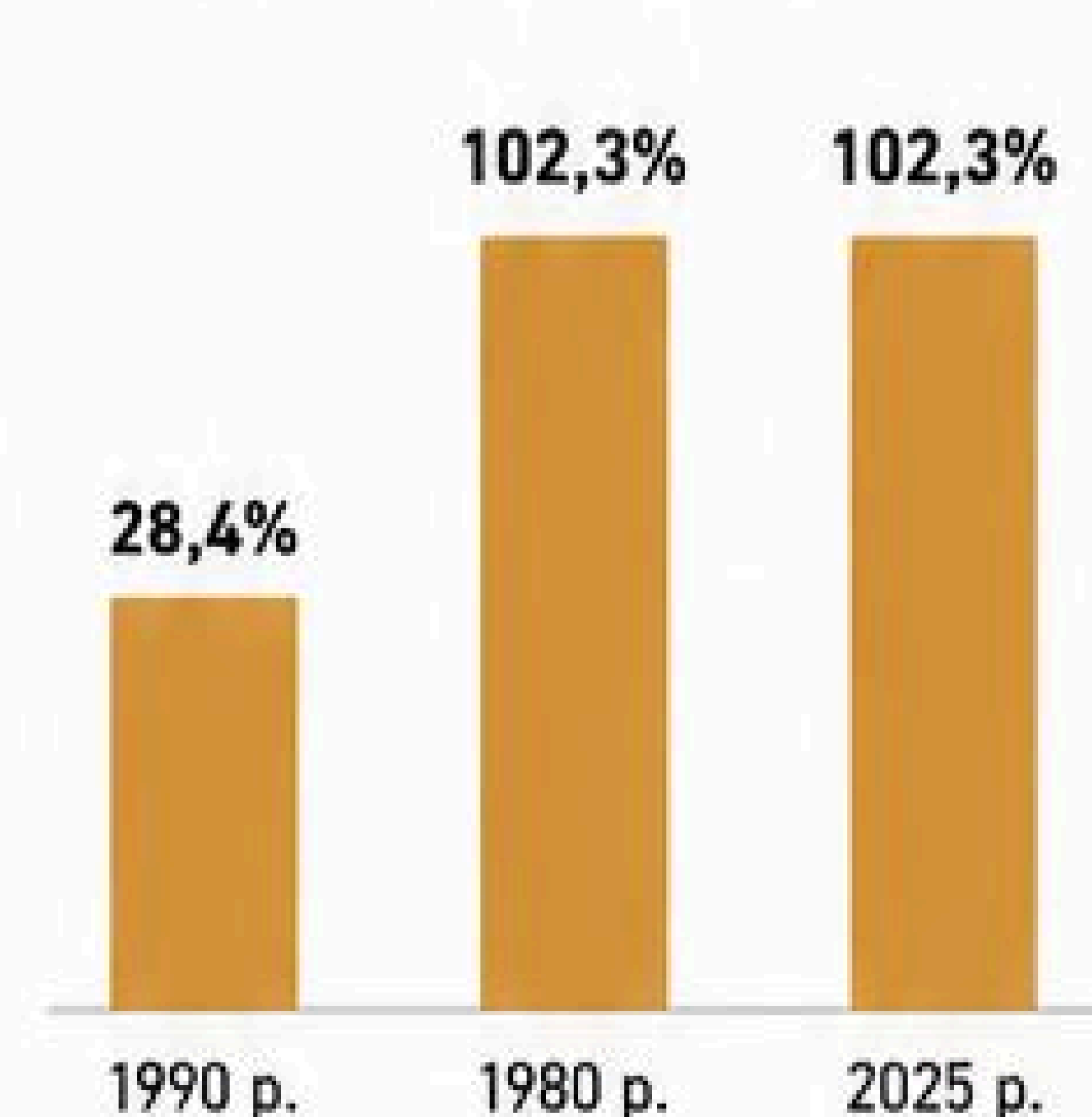
Обсяг вихідних ПІІ
зріс більш ніж на \$2,6 трлн

5. ДЕРЖАВНІ ВИДАТКИ ТА БОРГ

Частка державних видатків у ВВП, %

Державний борг, % ВВП

6. ЧАСТКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СВІТОВОМУ ВВП (ЗА РИНКОВИМ КУРСОМ)

% світового ВВП

Частка у світовому ВВП. У 1870 році частка Британії у світовому ВВП становила 9,1%, у 1913 році — 8,3%, у 1950 році — 6,5%.

За даними МВФ, у 1980 році частка ВВП Великої Британії у світовому ВВП (за ринковим курсом) становила 5,36% і протягом наступних 45 років неухильно знижувалася, склавши у 2025 році лише 3,39% світового ВВП. Якщо ж брати ВВП світу за паритетом купівельної спроможності, то картина для Великої Британії ще більш тривожна.

Велика Британія мала 4% ВВП світу за ПКС у 1980 році частка Британії знизилася до 2,16% у 2025 році. Британія ділить 9-10 місце з Францією (також \$4,29 трлн), а за нею одразу йде

Туреччина (\$3,79 трлн). Для порівняння: Китай — 19,1% світового ВВП за ПКС, США — 14,6%, Індія — 8,1%.

Експорт та імпорт. Також стрімко знижується частка товарного експорту та імпорту Британії у світі.

У 1980 році на Британію припадало 5,4% товарного експорту світу та 5,6% імпорту. У 2025 році ця частка становила лише 2,1% та 3,6% відповідно. Навіть частка експорту послуг, де Велика Британія традиційно сильна, знизилася з 9,1% у 1980 році до 7,6% у 2025 році.

Інвестиції. Крім того, Велика Британія втрачає своє місце як значуща країна для прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

У 1980 році частка накопичених Британією ПІІ становила 12,7% світового обсягу, а у 2025 р. — лише 4,6%. Хоча за цей час Британія збільшила обсяг ПІІ більш ніж на \$2,6 трлн, але відносна вага країни помітно знизилася. Країна також різко скоротила свою присутність у світі як країна-інвестор в інші юрисдикції. Частка накопичених Великою Британією вихідних ПІІ (outward FDI) у 1980 році становила 15,4% світового обсягу, а у 2025 році — 5,3%.

Доходи населення. При цьому Британія все ще залишається країною з високим рівнем доходів. У 2025 році її ВВП вперше в історії перевищив еквівалент \$4 трлн, що становило \$57,6 тис. на душу населення. Цього запасу міцності вистачить на середньострокову перспективу, але Держава активно “працює” над скороченням цього показника.

ЗРОСТАННЯ РОЗМІРУ ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР ГАЛЬМУВАННЯ ТА ДЕГРАДАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ 1980-2025РР.

Державний бюджет. У 1913 році державні видатки у Великій Британії становили 13,3% ВВП. Для порівняння: у США того ж року і цей показник становив 8,0%, у Франції — 8,9%, у Нідерландах — 8,2%, у Німеччині — 17,7% ВВП.

У 1950 році сукупні державні видатки Британії становили вже 34,2% ВВП, у 1973 році — 42,0% ВВП, у 1980 році — 39%, ВВП, у 1990 році (після «революції Тетчер») вони знизилися до 34,9% ВВП і залишалися приблизно на цьому рівні до початку XXI століття. У 2010 році вони вже зросли до 44,5% ВВП, а у 2025 році становили 43,4% ВВП. При цьому уряд перейшов у режим хронічного дефіциту бюджету органів державного управління. Через це державний борг збільшився з 28,4% ВВП у 1990 році до 102,3% ВВП у 2025 році.

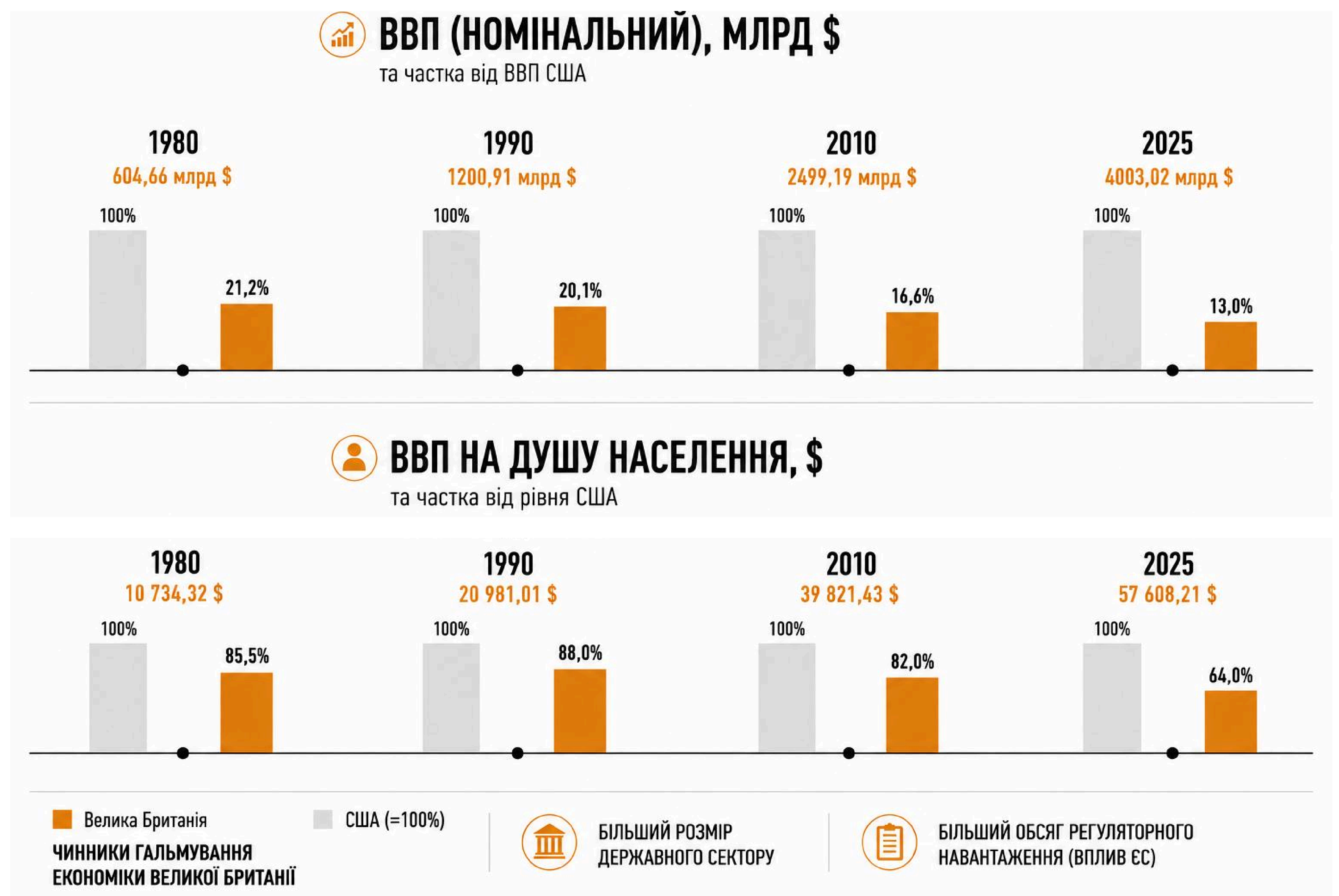
“ В результаті економічної політики останніх понад 30 років Велика Британія прямує траєкторією розвитку Японії, втрачаючи статус лідера та перетворюючись на другорядну країну.

Великий обсяг накопиченого капіталу та багатства, створеного висококонкурентним виробництвом товарів і послуг, дозволятиме ще досить тривалий час залишатися в групі розвинених країн світу, але **ерозія інститутів** розвитку, цінностей людського капіталу у поєднанні з британським Левіафаном робить свою справу. У період 1990–2025 років середньорічні темпи зростання економіки Британії становили 1,8% ВВП. Причому очевидним є тренд на зниження темпів зростання ВВП за десятиліттями, починаючи з 1980 року.

Збільшення розмірів державного сектору та регуляторного навантаження у Британії зламало довгострокову тенденцію зростання її економіки.

Подивимось наступні дані у порівнянні з економікою США.

ПОРІВНЯННЯ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІК ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА США

Основні чинники, які гальмували британську економіку порівняно з американською:

- ☐ Більший розмір державного сектору (державні видатки та державна власність);
- ☐ Більший обсяг регуляторного навантаження, пов'язаного з Європейським Союзом.

Зокрема, в той період, коли економіка Британії була ближчою за своїми структурними та регуляторними параметрами до американської, вона й зростала значно швидше. У період 1955–2008 рр. середньорічні темпи зростання ВВП на душу населення Британії становили 2,3%, а в США — 2,1%².

За період 1990–2025 рр. середньорічна інфляція у Великій Британії становила 2,74%. Це свідчить про досить високу якість роботи Банку Англії, який підтримує цінову та макроекономічну стабільність, зберігає монетарні традиції фунта, що колись був світовою валютою.

²Great Stagnation Briefing 1: The Never-Ending Credit Crunch. Tyler Goodspeed. Institute of Economic Affairs. July 2026
<https://iea.org.uk/wp-content/uploads/Goodspeed-The-Never-Ending-Credit-Crunch.pdf>

Уповільнення довгострокових темпів економічного зростання супроводжувалося очевидним трендом до розширення неринкового сектора, тобто зростанням державних видатків у середньорічному вираженні:

- 35,7% ВВП у 1990–2000 рр.
- 38,5% ВВП у 2000–2010 рр.
- 42,4% ВВП у 2010–2025 рр.

Зростання сукупних державних витрат на 6,64% середньорічного ВВП супроводжувалося зниженням середньорічних темпів зростання британської економіки на 0,71% на рік.

Якщо в період економічної політики М. Тетчер та Консервативної партії Британії у 1980–2000 роках. уряд ще дотримувався бюджетної дисципліни, не допускаючи зростання державного боргу понад 40% ВВП, то у XXI столітті, особливо після 2010 року, почалося стрімке зростання³ середньорічного показника державного боргу:

³База даних МВФ, квітень 2026 р. <https://data.imf.org/en/datasets/IMF.RES.WEO>

- 41,7% ВВП у період 2000–2010 рр.
- 84,9% ВВП у 2010–2025 рр.
- 102,3% ВВП у 2025 році

За даними бібліотеки Палати громад (Library of the House of Commons), на кінець травня 2026 року державний борг Великої Британії становив 2984 млрд фунтів стерлінгів, що еквівалентно 95,1% ВВП країни, а витрати на обслуговування боргу досягли найвищого рівня за останні 50 років. Наприкінці травня 2026 року державний борг був на 65% ВВП вищим, ніж на початку XXI століття. На початку 1960-х років він постійно перевищував 90% ВВП, знижуючись від пікового значення близько 250% ВВП одразу після Другої світової війни.

ПОРІВНЯННЯ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІК ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА США

ПОКАЗНИКИ	1980	1990	2000	2010	2025
Населення, млн	56.33	57.24	58.89	62.76	69.49
ВВП, млрд \$	604,66	1200,91	1674,77	2499,19	4003,02
Частка ВВП за номіналом у світі, %	5,36	5,25	4,88	3,72	3,39
ВВП по ПКС, млрд \$, 2021 рік	529,3	1058,76	1662,31	2376,17	4553,11
Частка ВВП по ПКС в світі, %	4	3,86	3,31	2,69	2,16
ВВП на душу населення, \$	10734,32	20981,01	28440,79	39821,43	57608,21
ВВП Великобританії per capita до ВВП на душу населення в світі, %	414,9	483,5	515,9	416,8	399,9
ВВП per capita по ПКС, млрд \$, 2021 рік	27947,84	36525,2	45456,69	49465,02	55974,1
Доходи органів державного управління, % ВВП	36,21	33,37	35,15	35,23	38,27
Сукупні державні витрати, % ВВП	39,04	34,9	33,76	44,48	43,64
Державний борг, % ВВП	42,52	28,39	37,55	75,52	102,32
Рівень безробіття, %	7,13	7,1	5,45	7,9	4,85
Експорт товарів, млрд \$	110,13	185,17	283,17	420,18	555,83
Експорт товарів, % світового експорту	5,4	5,3	4,39	2,75	2,1
Імпорт товарів, млрд \$	115,55	222,98	339,64	592,27	948,64
Імпорт товарів, % світого імпорту	5,56	6,19	5,11	3,83	3,57
Експорт послуг, млрд \$	34,3	53,17	115,03	302,74	721,69
Частка експорту услуг Великобританії в світовому експорті услуг, %	9,12	6,79	7,79	7,72	7,55
Імпорт послуг, млрд \$	25,22	44,61	95,86	186,03	450,97
Частка імпорту Великобританії в світовому імпорті послуг, %	5,73	5,49	6,56	4,87	5,19
Обсяг накопичених ПІІ, млрд \$	63,01	203,91	439,46	1068,19	2667,9
Частка Великобританії в світовому обсязі накопичених ПІІ, %	12,72	11,58	5,96	5,1	4,6
Обсяг вихідних ПІІ, млрд \$	80,43	229,31	940,2	1686,26	2427,08
Частка Великобританії у світовому обсязі вихідних накопичених ПІІ, %	15,37	13,36	12,69	7,8	5,27

Джерело: бази даних МВФ, UNCTAD, ВТО 1990 – 2026рр.

ЩО СТАЄ НА ЗАВАДІ ЗРОСТАННЯ БРИТАНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ?

Що ж стало основними перешкодами для зростання британської економіки? Наприклад, Джаспер Остл (Jasper Ostle) та Мітчелл Палмер (Mitchell Palmer) з Інституту Адама Сміта пишуть:

«Ми склали рейтинг 14 різних бар'єрів в економічній політиці, які стримують зростання приватного сектору, залежно від їхнього можливого внеску у ВВП... Реформи законодавства у сфері планування та енергетичного сектору виділяються як ключові чинники, що сприяють зростанню приватного сектору, при цьому зміни в оподаткуванні та фінансовому регулюванні також здатні зробити істотний внесок. За нашими оцінками, якщо цей комплекс економічних реформ буде реалізовано в повному обсязі, уряд зможе в довгостроковій перспективі збільшити ВВП Великої Британії на 10–20% (як у сукупному вираженні, так і на душу населення). Це означало б додатковий обсяг виробництва в розмірі 428 млрд фунтів стерлінгів до 2036 року, або 5800 фунтів стерлінгів на особу. У результаті реальний наявний дохід домогосподарств збільшився б на 6800 фунтів стерлінгів на рік. Якби третина цієї суми була оподаткована, це дозволило б потроїти оборонний бюджет або покрити витрати Національної служби охорони здоров'я (NHS) на 251 додатковий день»⁴.

На думку Інституту Адама Сміта, якість системи планування є найбільшою перешкодою для економічного зростання. Вона постійно ускладнює будівництво житла та комерційної нерухомості, що впливає на їхні ціни. Енергетична політика з її регулюванням є причиною втрати до 4,25% ВВП (у порівнянні з цінами у Франції). Кліматична та енергетична політика Великої Британії стали потужними перешкодами на шляху економічного зростання. Обмеження енергетичної мережі щодо передачі електроенергії, субсидії виробникам електроенергії та орієнтація на цілі «зеленої» політики лише погіршили становище як реального сектора економіки, так і домогосподарств.

«Нинішня державна політика загальмувала розвиток цього сектору. Якби ж ми з 2010 року йшли в ногу з обсягами видобутку в Норвегії, загальний обсяг видобутку у Великій Британії становив би 210% від нинішнього рівня, що призвело б до зростання ВВП на 0,5%», — стверджують експерти Інституту Адама Сміта.»

За **Індексом податкової конкурентоспроможності** 2025 р. серед 38 країн ОЕСР Велика Британія посіла 32-ге місце з показником 59,1 бала зі 100 можливих (де 100 — найкращий результат)⁵.

За **рівнем оподаткування юридичних осіб** Велика Британія посіла 28-ме місце, фізичних осіб — 25-те, за рівнем споживчих податків — 33-тє, за рівнем податків на майно — 37-ме. За цим показником гірша ситуація лише в Італії. Податкова система Великої Британії особливо обтяжує тих, хто займається будівництвом.

Після фінансової кризи кінця 2000-х років суттєво зросли витрати на кредитування. Вони є наслідком посилення регулювання, зокрема пов'язаного з відмиванням грошей:

«Після глобальної фінансової кризи кредитування бізнесу стало складнішим. Це зумовлено надмірно обережними банківськими нормами, які слід переглянути, щоб банки могли брати на себе відповідальні ризики. Крім того, правила боротьби з відмиванням грошей накладають значні витрати на банки, компанії та приватних осіб. Щобільше, фінансовий сектор витрачає на забезпечення дотримання заходів проти відмивання грошей у чотири рази більше, ніж Міністерство внутрішніх справ на всю поліційну діяльність. Реформи банківського регулювання могли б забезпечити додаткове зростання ВВП на 1,3%»⁶.

⁴The Growth Agenda. Jasper Ostle and Mitchell Palmer. Adam Smith Institute. January 2026
https://static1.squarespace.com/static/56eddde762cd9413e151ac92/t/6973acd6069c8123859886db/1769188589336/Palmer_Ostle_Growth_Agenda_20260123.pdf

⁵International Tax Competitiveness Index 2025. Tax foundation. October 2025. https://taxfoundation.org/wp-content/uploads/2025/10/International_Tax_Competitiveness_Index_2025_10-21.pdf

⁶The Growth Agenda. Jasper Ostle and Mitchell Palmer. Adam Smith Institute. January 2026
https://static1.squarespace.com/static/56eddde762cd9413e151ac92/t/6973acd6069c8123859886db/1769188589336/Palmer_Ostle_Growth_Agenda_20260123.pdf

ЗРАДА ІНТЕЛЕКТУАЛІВ ТА СИСТЕМИ ОСВІТИ

Поступове державне втручання у британську економіку та інші сфери життя, включаючи навіть святая святих — свободу слова, є прямим наслідком впливу на світогляд, цінності та культурний код системи середньої та вищої освіти. Політики основних політичних партій реагують на запити та вимоги суспільства, яке давно забуло цінний досвід і уроки Маргарет Тетчер, а також те, як вона врятувала Велику Британію від повної деградації та перетворення на соціалістичну країну.

Домінування у школах та університетах протягом понад 30 років філософії та теорій DEI/ESG (різноманітність, рівність та інклюзивність; екологія, соціальна сфера та корпоративне управління), вокізму та мультикультуралізму призвело до **суттєвої деформації** громадської думки на користь комунізму, соціалізму та держави загального інтервенціонізму.

Вимоги щодо безплатності коштом держави, тобто коштом платників податків, стійко зростали, що супроводжувалося зростанням державного сектору.

Вступ Британії до ЄС у 1973 році визначив для країни довгостроковий тренд на збільшення ролі та функціоналу держави в економіці, зокрема в промисловості, енергетиці, фінансах та соціальній сфері (освіта, охорона здоров'я, ринок праці, пенсійне забезпечення).

Основними провідниками соціалізму, своєрідною кастою вищих жерців, є провідні університети країни. В Оксфорді, Кембриджі, Лондонській школі економіки, Університеті Воріка (University of Warwick), Університетському коледжі Лондона (University College London (UCL)), Даремському університеті (Durham University) досі домінують професори та викладачі, які сповідують найрізноманітніші модифікації теорії держави загального інтервенціонізму. Повноцінного **наукового плюралізму** в економічних університетах, на факультетах, де вивчають людську діяльність, практично немає.

Наведемо результати кількох соціологічних опитувань.

1 Національне опитування, проведене Yougov у травні 2026 р.⁷

Британців запитали, хто повинен керувати різними секторами економіки.

86% британців вважають, що Національна служба охорони здоров'я (NHS) має бути державною. Тобто британці проти того, щоб розвивався повноцінний ринок медичних послуг, щоб існувала рівна відкрита конкуренція, і людина сама обирала, де, у кого і як їй купувати медичні послуги. Такий соціалістичний консерватизм — прямий наслідок того, що університети, провідні ЗМІ та політичні партії підтримують державну монополію в секторі охорони здоров'я.

83% британців заявили, що школи мають бути державними. Знову ж таки, ми констатуємо відторгнення ідеї про створення повноцінного ринку освітніх послуг. При цьому люди з високим доходом можуть дозволити собі приватні школи, але їхні ціни не по кишені навіть для середнього класу. Ось так суспільство своїми вкоріненими соціалістичними поглядами гальмує зміни.

82% британців виступають за державне управління (читай націоналізацію) компаній у сфері водопостачання, за націоналізацію залізниць — 76%, націоналізацію пошти — 76%, енергетичних компаній — 70%, автобусних компаній — 67%, університетів — 63%.

38% британців підтримують націоналізацію та державне управління інтернет- та телефонними провайдерами.

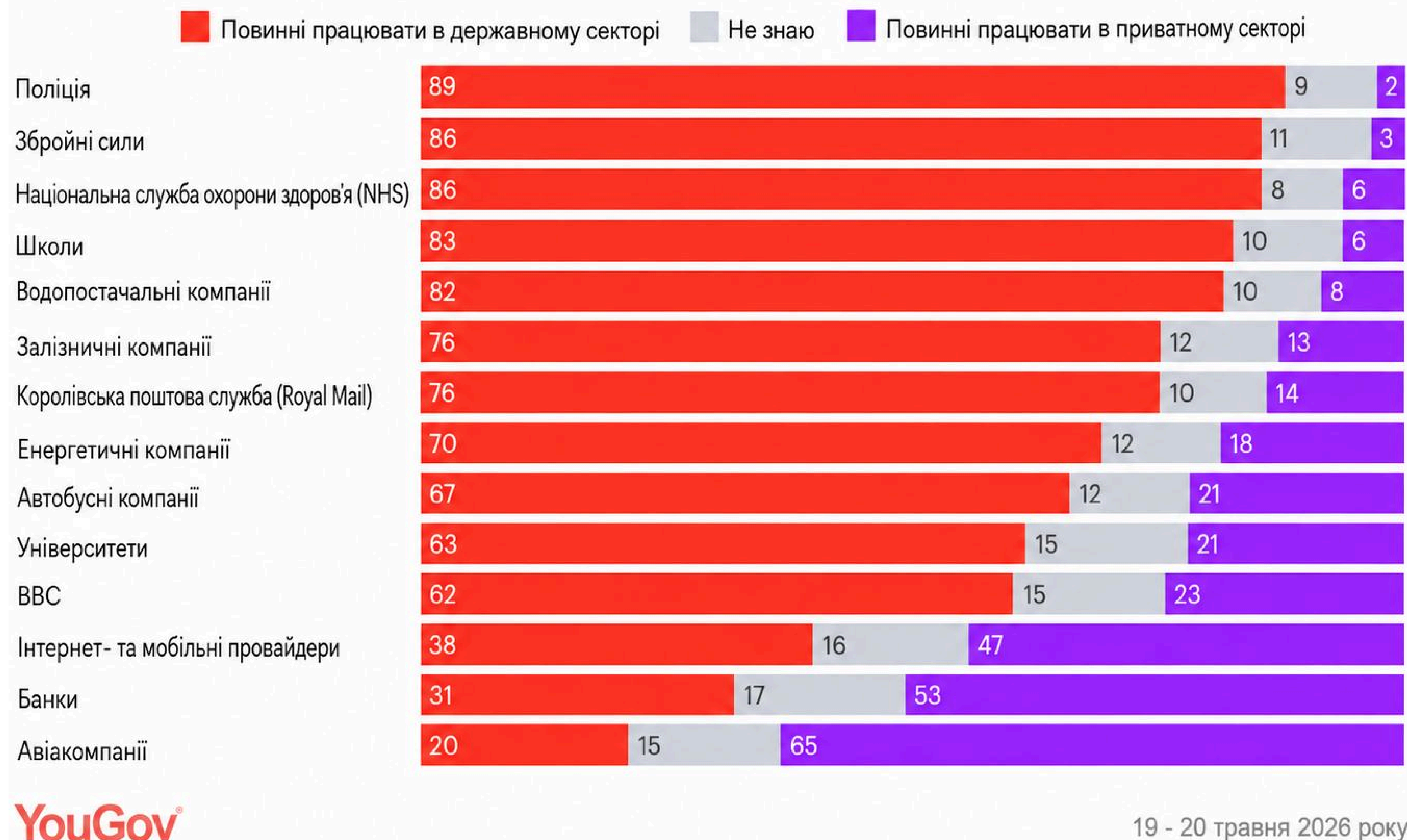
У сучасних умовах це, по суті, ленінське «націоналізувати телеграф і телефон».

31% британців виступають за націоналізацію банків, 20% — авіаційних компаній.

⁷Most Britons think water and energy companies should be nationalized. 27 May 2026. YouGov
<https://yougov.com/en-gb/articles/54846-most-britons-think-water-and-energy-companies-should-be-nationalised>

Більшість британців вважають, що комунальні послуги та громадський транспорт мають працювати в державному секторі

Як ви думаєте, чи повинні такі сфери бути націоналізовані та працювати в державному секторі, чи приватизовані та працювати приватними компаніями? %

У 2017 році за збереження державного контролю над NHS (The National Health Service (NHS)) висловилися 84% опитаних, у травні 2026 року – 86%. За націоналізацію водопостачання у 2017 році висловилися 59%, влітку 2026 р. – 82%, за державний контроль над поштою у 2017 році було 65%, влітку 2026 р. – таких 76%, за націоналізацію залізниць було 60%, у червні 2026 р. стало 76%, за націоналізацію енергетичних компаній було 53%, стало 70%. Протягом цього періоду стабільною залишається частка тих, хто виступає за націоналізацію інтернет — та телефонних провайдерів (30% у 2017 році і 38% у 2026 році), банків (було 28%, стало 31%) та авіакомпаній (було 14%, стало 20%).

“ Великий попит на соціалізм, на «Велику державу» з боку суспільства вступає в очевидну суперечність з поточним станом економіки, яка за останні 40 років втратила значну частину вільних, повноцінних ринкових відносин.

Слідуючи за громадською думкою, новий прем'єр-міністр Великої Британії Енді Бернем у перші дні свого прем'єрства заявив, що енергетичні та водопостачальні компанії потрібно націоналізувати.

Багато положень щодо подальшого одержавлення економіки він включив до програми діяльності свого уряду:

«Приватизація не була нейтральною економічною політикою. Це був політичний вибір, який у низці секторів призвів до передбачуваних наслідків: вилучення дивідендів, накопичення боргів, недоінвестування та перекладання витрат на споживачів при одночасному відтоку прибутку з країни. У цьому аналізі ці результати переглядаються там, де цього вимагають факти, причому не шляхом ідеологічної масової націоналізації, що суперечить архітектурі облігаційного фінансування та інвестиційній архітектурі, а за допомогою цільової державної власності в тих випадках, коли результати діяльності приватного сектору є невиправданими, а витрати залишаються керованими, а також за допомогою моделей державного контролю в тих випадках, коли витрати на повну власність перевищують вигоду, яку вона виправдовує»⁸.

Ось план нового уряду лейбористів щодо водопостачання:

«Водопостачання: повна державна власність. Аргументи незаперечні: компанії були продані без боргів за державної фінансової підтримки, після чого протягом десятиліть спостерігалися скидання стічних вод, вилучення дивідендів та навмисне недофінансування в обмін на відсутність будь-якого суттєвого поліпшення якості послуг. Орієнтовна вартість

⁸What we know about Andy Burnham's policies. July 2026
<https://www.bbc.com/news/articles/clywzj2vk3zo>
The Andy Burnham Programme. A Twelve-Year Plan for National Renewal. <https://theburnhamprogramme.co.uk/>

Л націоналізації за регульованою вартістю активів становить приблизно 90 млрд фунтів стерлінгів. Це значна сума, але її можна профінансувати за рахунок інфраструктурних облігацій під гарантовані майбутні доходи. За оцінками TUC (Trades Union Congress), чисті витрати становитимуть близько 2–3 млрд фунтів стерлінгів після ліквідації чинних боргових зобов'язань. Спеціальний механізм випуску водних облігацій дозволить профінансувати придбання протягом десяти років без шкоди для загального стану бюджету». ¹

2 Дані та висновки з доповіді «Велика Британія в кризі. Порушений соціальний договір, недовіра до демократії та поширення екстремізму»⁹:

Л «Для більшості громадян Великої Британії соціальний договір порушено; недовіра та розчарування в наших інститутах стали нормою, а занепокоєння щодо національної ідентичності та різноманіття тепер входить до числа основних проблем суспільства. «Санітарний кордон», який традиційно утримував екстремістські наративи та теорії змови на узбіччі суспільства, тепер підтримується значними меншинами, а в деяких випадках і більшістю населення. Наразі етнонаціоналістичні погляди поділяє значна меншина, так само як і активну відмову від дотримання демократичних норм загалом. Невелика, але впливова меншина населення дійшла до того, що схвалює політичне насильство. Ворожі держави та внутрішні екстремісти цілеспрямовано поглиблюють ці розколи, щоб ще більше дестабілізувати Велику Британію». ¹

⁹Britain Under Strain. The Broken Social Contract, Democratic Distrust and the Mainstreaming of Extremism. Dame Sara Khan DBE and Dr Matthew Godwin. An inaugural report by the UK Extremism and Democratic Resilience Centre (UKEDRC). July 2026. <https://static1.squarespace.com/static/6a2c25d135b5dd0427b20bb2/t/6a4bb8a7d713ee198e15b96e/1783347367607/UKEDRC+%E2%80%93+Britain+Under+Strain.pdf>

Основний висновок цієї доповіді полягає в тому, що йдеться не про окремі явища, а про взаємопов'язані симптоми єдиної глибинної недуги: демократії, в якій руйнується основоположний договір із громадянами, а інститути не здатні розглядати цей провал як загрозу національній безпеці першочергової важливості, якою він, судячи з наявних даних, і є.

Л «В основі цієї кризи лежить розрив у відносинах між громадянами та державою. Наші дослідження показують, що відчутна ерозія соціального договору є важливим фактором, що передбачає незадоволеність демократією. Важливо зазначити, що ця втрата довіри виходить за межі економічних обставин і відображає більш загальне переконання в тому, що інститути не справляються зі своїми завданнями, а політичним лідерам не можна довіряти. Ця втрата довіри призвела до виникнення самопідсилюючого циклу, в якому зниження довіри підживлює підтримку антисистемних альтернатив, а зростаюча політична фрагментація ускладнює ефективне управління. Поки інститути щосили демонструють свою чуйність та підзвітність, скептицизм поглиблюється ще більше. Незначна частина громадян наразі ставить під сумнів необхідність дотримання інституційних правил, якщо вони сприймаються як перешкода для змін». ¹

Кожен сьомий британець вважає **політичне насильство** прийнятним, принаймні за певних обставин, а у випадку словесних образ цей показник зростає до одного з шести.

61% британців вважають, що соціальний контракт у Британії порушено. Лише 23% вважають, що він діє. Серед прихильників партії Reform UK таких 83%, «зелених» — 67%, консерваторів — 60%, ліберальних демократів — 52% і лейбористів — 36%.

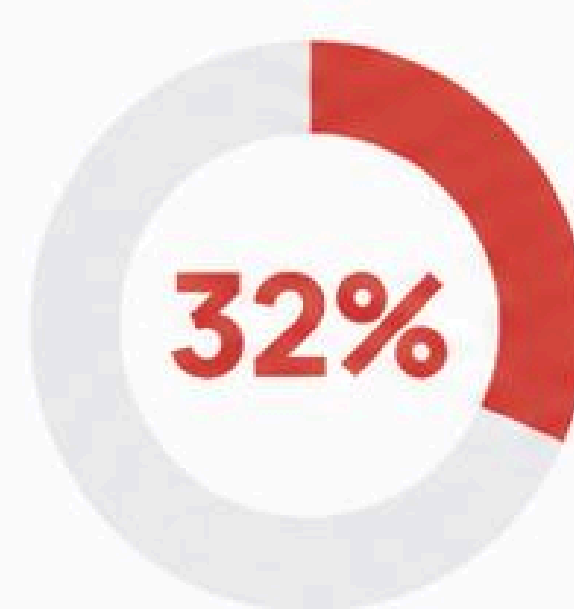
Порушення суспільного договору

61%

вважають, що
суспільний договір порушено

Лише 23% вважають, що він працює.

Вважають, що суспільний договір порушено — за голосуванням на виборах 2024 року

вважають, що
капіталізм зазнав
краху
і нам потрібна
«комуністична революція»

28%

кажуть, що ми повинні
ігнорувати інституції та
правила, які перешкоджають
змінам.
Серед тих, хто вважає, що
суспільний договір порушено,
ця частка зростає до 34%.

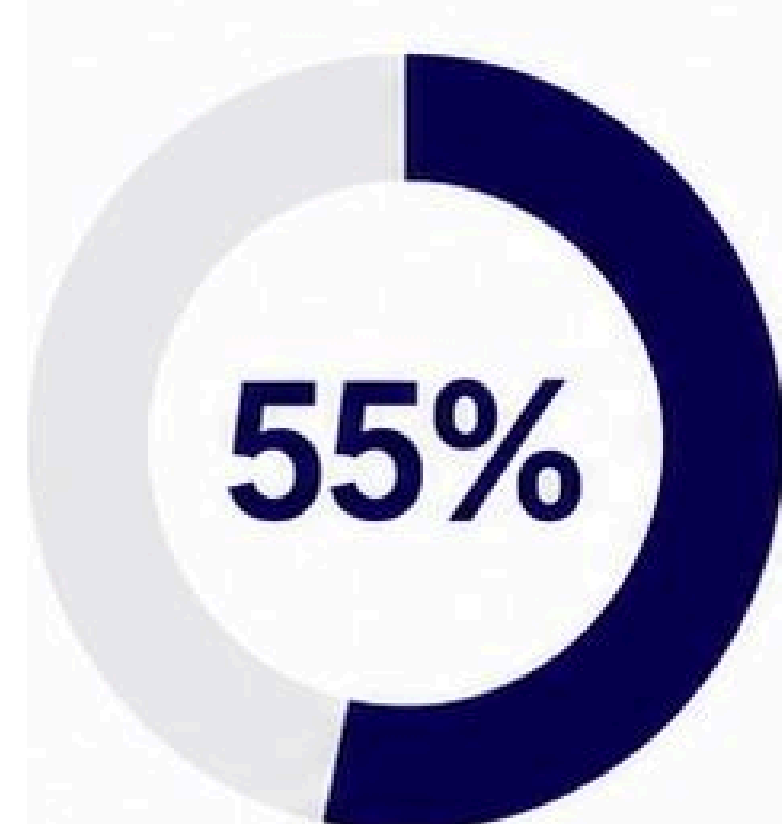
Причини, через які британці вважають соціальний контракт порушеним, є такими:

- «уряд не виконує обіцянок» (36%),
- «політикам не можна довіряти» (33%),
- «уряд не може захистити наші кордони» (31%),
- «податки занадто високі порівняно з тим, що ми отримуємо за них натомість» (29%),
- «уряд не поважає пересічних людей» (26%),
- «політики корумповані й працюють лише на себе» (25%).

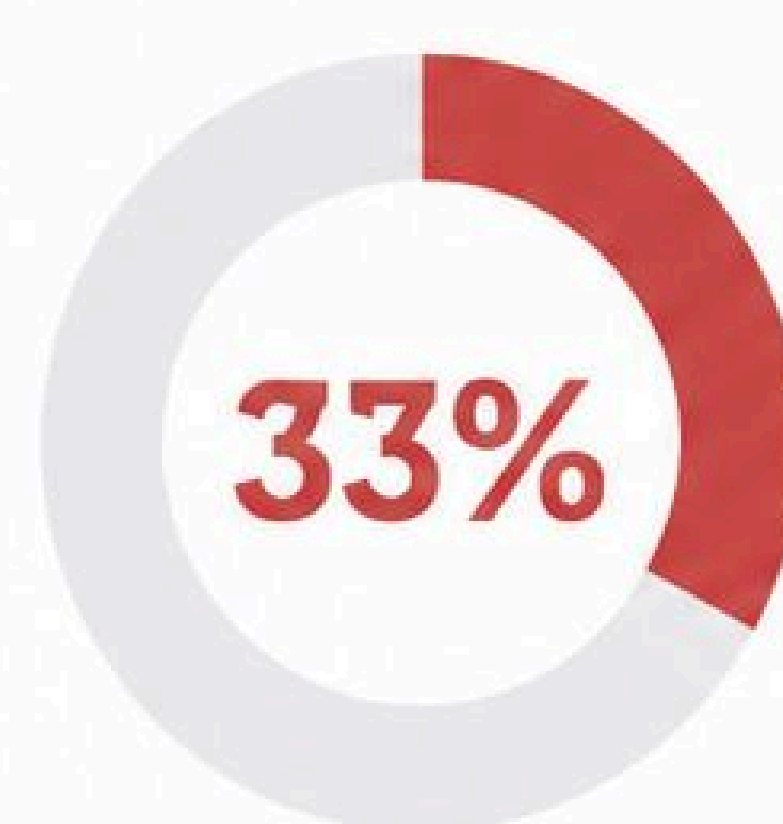
40% британців вважають, що демократія не працює, але може працювати за наявності правильних лідерів. 55% британців вважають (станом на липень 2026 року), що національна ідентичність зникає через диверсифікацію, тоді як 45% вважають, що диверсифікація її посилює. 33% опитаних виступають за те, щоб змусити мігрантів покинути Велику Британію. Особливо велика частка тих, хто заявляє про зникнення британської ідентичності, серед прихильників партії Reform UK (87%). Серед прихильників Консервативної партії таких 64%.

32% британців погодилися з твердженням, що капіталізм зазнав краху «і нам потрібна «комуністична революція». 28% опитаних заявили, що «ми повинні ігнорувати інститути та правила, які стоять на заваді змінам». Ця цифра зростає до 34% серед тих, хто вважає соціальний договір є порушеним. У відповідях на запитання про те, чи є голосування на виборах патріотичним, спостерігається значний розрив між поколіннями. 57% молоді віком 18–24 роки заявили, що «так», а серед людей віком 75 років і старше таких виявилось 89%.

Суперечлива ідентичність

Вважають, що національна ідентичність зникає через різноманіття
45% вважають, що воно її зміцнює

Підтримка реміграції
– примусове повернення мігрантів з Великої Британії

Відчувають, що національна ідентичність зникає

ЗА ПОЛІТИЧНОЮ ПРИНАЛЕЖНІСТЮ

ЗА ЕТНІЧНОЮ ПРИНАЛЕЖНІСТЮ

40% британців вірять у те, що якась таємна група людей контролює прийняття основних рішень у світі. Теорії змови та містицизм — типовий прояв групового мислення, відмова від фактів і логіки.

29% британців вірять у теорію змови «Great Reset» («Велике перезавантаження»), згідно з якою обмеження, пов'язані з локдауном під час епідемії COVID-19, були введені з метою навмисного провокування економічного колапсу та створення соціалістичного світового уряду в інтересах впливового великого бізнесу. Це теорія про заміщення білих еліт небілими, зокрема мусульманськими, через масову міграцію та зниження народжуваності білого населення.

На думку соціологів, британське суспільство за політичними поглядами та світоглядом поділяється на сім груп:

- 1 прогресивні активісти (progressive activists) – 12% (ідеалістичні, мислять глобально, керуються соціальною справедливістю);
- 2 інкрементальні ліві (incrementalist Left) — 21% (цінності громадянського суспільства, поступові реформи замість революції);
- 3 усталені ліберали (established liberals) — 9% (забезпечені та впевнені в собі; вважають, що система працює);
- 4 скептично налаштовані користувачі (sceptical Scrollers) — 10% (представники цифрового покоління, недовірливі, шукають правду в інтернеті);
- 5 справжні патріоти (rooted Patriots) — 20% (патріотичні, але залишаються непоміченими; вони виступають за політику, засновану на здоровому глузді);
- 6 традиційні консерватори (Traditional Conservatives) – 8% (з повагою ставляться до традицій; скептично ставляться до змін);
- 7 незгодні бунтівники (dissenting Disruptors) – 20% (відчужені та радикальні; прагнуть радикальних змін).

- 3 Опитування Frazer Institute, що проводилось у США, Канаді, Великій Британії та Австралії у 2022 році, саме у Великій Британії зафіксувало найбільшу підтримку соціалізму як ідеальної економічної системи (43%)¹⁰.

Серед молоді (18–34 роки) підтримка соціалізму становила 53%. Щобільше, у цій віковій категорії спостерігається найвища підтримка комунізму (29%) та фашизму (19%).

Ось як британці визначилися зі своїми ідеологічними уподобаннями у 2024 році.

Сприятливе ставлення до таких ідеологій¹¹:

- ідеї захисту навколишнього середовища (Environmentalism) — 64%;
- фемінізм (Feminism) — 56%;
- лібералізм (Liberalism) — 41%;
- соціалізм (Socialism) — 38%;
- консерватизм (Conservatism) — 32%;
- капіталізм (Capitalism) — 30%;
- націоналізм (Nationalism) — 29%;
- лібертаріанство (Libertarianism) — 24%;
- популізм (Populism) — 13%;
- комунізм (Communism) — 10%;
- анархізм (Anarchism) — 8%;
- фашизм (Fascism) — 2%.

¹⁰Perspectives on Capitalism and Socialism. Polling Results from Canada, the United States, Australia and the United Kingdom. Jason Clemens and Steven Globberman. Fraser Institute. February 2023
<https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/perspectives-on-capitalism-and-socialism-polling.pdf>

¹¹Which political ideologies do Britons have a positive view of? 10 December 2024
<https://yougov.com/en-gb/articles/51086-which-political-ideologies-do-britons-have-a-positive-view-of>

Як сприятливе ставлення до ідеологій змінюється залежно від віку

Чи маєте ви сприятливе чи несприятливе ставлення до наступного? % зі сприятливим ставленням

	Екологізм	Фемінізм	Соціалізм	Лібералізм	Лібертаріанство	Капіталізм
18–24	63	61	51	44	26	25
25–49	62	58	41	42	23	26
50–64	69	55	34	38	25	34
65+	63	52	32	38	23	36

	Націоналізм	Консерватизм	Комунізм	Анархізм	Популізм	Фашизм
18–24	21	20	20	15	9	2
25–49	22	22	15	10	12	1
50–64	33	37	7	5	13	3
65+	38	51	5	3	14	1

YouGov®

28–29 серпня 2024 року

4 Опитування Merlin Strategy 2025 року показує високий рівень підтримки британською молоддю недемократичних форм урядування та політичних ідеологій¹².

¹²Generation Extreme. Intergenerational support for non-democratic forms of government and extreme ideologies. Nicholas Stephenson and Phoebe Arslanagic-Little. 20 July 2025 <https://ukonward.com/reports/generation-extreme/>

У віковій групі 18–24 років 38% позитивно оцінюють систему з сильним військовим керівником без уряду та виборів. У віковій групі 25–34 років таких також 38%. Для порівняння: у віковій групі 55–64 років таких 16%, а старше 65 років — 13%.

У віковій групі 18–24 років позитивне ставлення до фашизму відзначили 25%, до комунізму — 32%; у віковій групі 25–34 років до фашизму позитивно поставилися 28%, а до комунізму — 40%. Для порівняння: у групі 55–64 років таких 3% і 3% відповідно, старше 65 років — 7% і 7% відповідно.

ЛІДЕРИ ДУМОК: КУДИ МАЄ РУХАТИСЬ БРИТАНІЯ?

З огляду на таку ціннісну та світоглядну структуру британського суспільства дуже складно розраховувати на досягнення консенсусу, або хоча б більшості, для розв'язання гострих проблем, що накопичилися в британській економіці.

Ось як характеризує стан британського суспільства та економіки низка впливових осіб.

Алістер Кемпбелл (Alastair John Campbell), стратег, журналіст, інфлуенсер, в інтерв'ю в липні 2026 року заявив:

«Я не думаю, що наразі ми хоч трохи чесні з громадськістю щодо характеру нашої ситуації з безпекою. І у сфері оборони у зв'язку з російською загрозою... Я думаю, що найближчим часом нам доведеться зробити кілька справді складних виборів, що стосуються економіки нашої країни. І ще одне питання, про яке ми ще практично не говорили. Мені здається, ми відходимо від дискусії про клімат, яка, на мій погляд, становить не меншу небезпеку, ніж будь-які інші проблеми, з якими ми стикаємося»¹³.

¹³Alastair Campbell vs. TRIGGERnometry: Grooming Gangs, Immigration and Iraq. July 2026 <https://www.youtube.com/watch?v=I3DoOcNgSXA>

Ось думка Девіда Баттерфілда¹⁴ (David Butterfield), історика, фахівця з римської та грецької демократії, проректора коледжу Ралстон:

¹⁴TRIGGERnometry: w/ David Butterfield on How Civilisations Die (Transcript). May 21, 2026 https://singupost.com/triggernometry-w-david-butterfield-on-how-civilisations-die-transcript/#google_vignette

«Що стосується того, де ми перебуваємо зараз, то безліч чинників підривають саму основу тієї демократії, яку ми прославляємо. Ми навіть не ставимо під сумнів саму демократію. Ми вважаємо, що демократія — це не просто щось хороше, а найголовніше з усього хорошого. Ми не зупиняємося й не замислюємося: «Зачекайте-но, якщо за столом сидить якась геноцидна диктатура і вони голосують за те, яким має бути наступний геноцид, і більшість перемагає в цьому демократичному голосуванні, ми не ставимо питання, чи це хороша демократія, чи погана». Демократія має сенс лише в тому разі, якщо вона пов'язана з ширшими цілями та завданнями людей, які її використовують. Це процес, а не саме по собі безумовне благо. І це залежить від того, про яку частину світу ми говоримо, але якщо говорити про нашу спільну країну, Велику Британію, то дефіцит демократії зараз найбільший, який я коли-небудь бачив. Тобто за все моє життя». 7

Ось думка фінансового експерта, професора, керівника хедж-фонду, Патріка Бойла (Patrick Boyle) щодо поточного економічного порядку денного не лише Британії, а й практично кожної країни:

«У британців у середньому податки нижчі, ніж у багатьох інших розвинених країнах, але при цьому середній клас і заможніші верстви населення сплачують дуже високі податки. Ось чому всі ці ідеї про податок на багатство тощо — це кумедна річ, бо насправді потрібно стимулювати продуктивність та економічне зростання у Великій Британії. Розумієте, неможливо досягти економічного зростання за допомогою податків. Багато пропозицій, що висувуються практично обома сторонами, скоріше слугують для вираження гніву, ніж для пошуку реальних рішень. Я не люблю критикувати людей, бо часто вони керуються найблагішими намірами, просто не розбираються в економіці. Вони просто не розуміють, чому та чи інша політика не спрацює. Справа навіть у тому, що, знаєте, надмірне втручання держави в бізнес, як правило, не приносить результатів. Я не вважаю, що уряду не потрібно покращувати умови для бізнесу. Я не вважаю, що уряду потрібно покращувати бізнес. Йому потрібно, по суті, не заважати бізнесу розвиватися... Розумієте, дерегулювання не означає, що треба допускати жахливі речі, але часто воно передбачає пом'якшення найбільш жорстких норм, які нерідко не дають жодному проєкту рухатися вперед. Отже, якби ми справді запровадили податок на багатство — чого хочуть багато лівих і, безумовно, Партія зелених, а також деякі представники Лейбористської партії. Чому ж це було б настільки катастрофічним кроком? Одна з причин полягає в тому, що це просто не принесе достатньо грошей — адже багато аргументів проти податку на багатство зводяться саме до цієї ідеї. Це свого роду, як ви знаєте, «політика заздрості»¹⁵. 7

¹⁵Why Everything Is So Expensive - Financial Expert Patrick Boyle Explains. June 2026 <https://www.youtube.com/watch?v=pPDwRfHuBqk&t=11s>

Оцінка аналітичного центру Foreign Policy in Focus (FPIF) у матеріалі «Криза глобальної Британії», опублікованому в червні 2026 року¹⁶:

¹⁶The Crisis of Global Britain. With the populist far right on the rise, the UK government has difficulty defining its role in the world. By Sahasranshu Dash | June 16, 2026 <https://fpif.org/the-crisis-of-global-britain>

«Зростання продуктивності праці у Великій Британії залишається низьким: з часу фінансової кризи 2007–2009 років воно в середньому становило трохи понад 0,5% на рік. Поряд із глибоко вкоріненою регіональною нерівністю, погіршенням якості державних послуг та бюджетними обмеженнями відсутність зростання поглибила ці суперечності, хоча й не стала їхньою безпосередньою причиною. Реальна заробітна плата на більшій частині території країни досі не відновилася значною мірою після «втраченого десятиліття», що розпочалося після 2008 року, за винятком деяких районів Лондона та Південного Сходу, тоді як ціни на житло, як і раніше, залишаються недоступними для молодого покоління. Фінанси місцевих органів влади, як і раніше, перебувають під сильним тиском після більш ніж десятиліття заходів жорсткої економії та запозичень, пов'язаних із пандемією. У таких умовах політика розподілу ресурсів дедалі більше набуває характеру гри з нульовою сумою, в якій культурні та територіальні розколи стають дедалі помітнішими з політичного погляду». 7

«Глобальний вплив Великої Британії тривалий час ґрунтувався не лише на військовому потенціалі чи фінансовій могутності, а й на інституційному престижі, культурній відкритості та політичній легітимності. Університети, BBC, Британська рада, а також уявлення про Велику Британію як про стабільну конституційну демократію становили частину цієї системи. Однак «Брекзит», політика жорсткої економії, антиімміграційна політика, повторювані кризи лідерства та соціальна фрагментація значно підірвали цей імідж», 7 — роблять висновок експерти Foreign Policy in Focus.

¹⁷How Britain Became as Poor as Mississippi A case study in self-sabotage. June 10, 2026
<https://www.theatlantic.com/magazine/2026/07/uk-productivity-economy-reform-party/687303/>

Дуже промовиста стаття в журналі «The Atlantic» за червень 2026 року: «Як Британія стала такою ж бідною, як штат Міссісіпі. Приклад самосаботажу»¹⁷:

«Наразі показник виробництва на душу населення в країні лише трохи перевищує аналогічний показник у Міссісіпі — найбіднішому штаті США — і ця невелика перевага досягається виключно завдяки Лондону. За межами столиці, у тих місцях, куди не заїжджають туристи, рівень життя значно нижчий, ніж у Міссісіпі. Британці, які відвідують Сполучені Штати, виявляють, що їхня валюта знецінилася настільки, що сьогодні за один фунт можна купити лише близько 1,35 долара. Рівень заробітної плати у Великій Британії значно відстає від рівня у США, а також у Німеччині, Франції, Нідерландах і Данії; з урахуванням інфляції він практично не зріс. Якщо нинішні тенденції збережуться, то протягом наступного десятиліття рівень життя середньостатистичного поляка зрівняється з рівнем життя середньостатистичного британця».

Про якість регуляторного середовища свідчать такі фактори:

«Будівництво інфраструктури, та й практично всього іншого, у Сполученому Королівстві стало практично неможливим. Окрім найдорожчої у світі (ще не побудованої) залізничної лінії, у Великій Британії також розташована найдорожча у світі (ще не побудована) атомна електростанція — «Хінклі-Пойнт С». Обсяг звіту про оцінку впливу на навколишнє середовище склав 31 401 сторінку; на станції буде встановлено систему «рибна дискотека» вартістю 700 мільйонів фунтів стерлінгів, яка випромінюватиме під водою пульсуючі звуки, щоб відлякувати тварин від водозабірних труб. Уряд витратив 32 роки та 179 мільйонів фунтів стерлінгів на планування будівництва тунелю під Стоунхенджем з метою розвантаження дорожнього руху, але цього року офіційно відмовився від цього проекту».

ВИСНОВКИ: УРОКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ТРАНЗИТНИХ КРАЇН

Велика Британія опинилася в зоні сильної інституційної турбулентності. Під загрозою опинилися основи тієї англосаксонської культури та правових стандартів, які зробили цю країну великою.

«На думку експертів Prosperity Institute, на порядку денному стоїть не лише необхідність глибокої ревізії бюджетно-податкової політики, ліквідації регуляторних перешкод, розширення приватного ринкового сектора економіки, а й відновлення свободи слова. Вони вважають, що «ухваливши закони, які безпідставно криміналізують висловлювання, парламент сформував культурну норму, згідно з якою ті, хто висловлює «неправильні» погляди, можуть бути піддані тюремному ув'язненню або покаранням на робочому місці та за його межами. На тлі недосконалого кримінального законодавства цивільне право країни виявилось недостатнім для захисту громадян від явища, що отримало назву «культура скасування». Що стосується свободи слова, то сфера застосування кримінального права розширилася надто сильно, а цивільного — надто мало. Хоча в системі загального права існує давня традиція захисту свободи слова, досі їй не вдалося захистити більшість жертв «культури скасування» як на робочому місці, так і за його межами»¹⁸.

¹⁸Reversing Britain's Free Speech Recession. Jon Holbrook.
Prosperity Institute. July 2026
<https://www.prosperity.com/wp-content/uploads/2026/07/Reversing-Britains-Free-Speech-Recession-Prosperity-Institute.pdf>

На основі аналізу довгострокових макроекономічних тенденцій, даних та параметрів монетарної, фіскальної, соціальної та регуляторної політики, динаміки громадської думки британського суспільства, аналітичних доповідей таких авторитетних британських організацій, як Institute of Economic Affairs, Adam Smith Institute, Prosperity Institute, Centre for Policy Studies, можна сформулювати наступні висновки:

1 Велика Британія своїми діями та рішеннями інтелектуальних, культурних і політичних еліт зруйнувала цілісність і стійкість основних правових та економічних інститутів розвитку й зростання. Одержавлення економіки, захоплення соціалістичними та марксистськими ідеями системи освіти, їх домінування в цій сфері протягом десятиліть призвели до ерозії британської демократії та повноцінної вільноринкової економіки.

2 Велика Британія стала жертвою грубої теоретичної помилки. Її еліти протягом десятиліть активно боролися проти псевдонаукової теорії провалів ринку та ігнорували наукову теорію провалів держави. Приклад Великої Британії доводить, що незворотних процесів в економічній політиці та інституційному розвитку не існує. Якщо не інвестувати в ідеї Свободи, цілеспрямовано не зміцнювати правові та економічні інститути на її основі, не протидіяти деструктивним теоріям та ідеям комунізму, соціалізму, фашизму, тоді Держава незмінно дрейфуватиме й перетворюватиметься на Левіафана.

3 Велика Британія, як і раніше, зберігає якісні правові та економічні інститути.

За оцінкою Atlantic Council, в Індексі свободи 2026 року Британія посіла 19-те місце у світі, а в Індексі процвітання — 29-те місце¹⁹.

У «Індексі свободи людини 2025» від Інституту Катона Велика Британія посіла 19-те місце, зокрема за рівнем особистої свободи — 24-те місце серед 165 країн, за рівнем економічної свободи — 13-те місце²⁰.

У Індексі верховенства права 2025 року Велика Британія посіла 14-те місце серед 143 країн світу²¹.

Це означає, що у Великій Британії, безсумнівно, є запас міцності. Однак прискорення негативних тенденцій останніх 20 років загрожує перетворити цю країну з розвиненої на перехідну транзитну зону з невизначеними результатами.

¹⁹2026 Atlas. Freedom and Prosperity Around the World. June 2026
<https://www.atlanticcouncil.org/programs/freedom-and-prosperity-center/2026-atlas-freedom-and-prosperity-around-the-world/>

²⁰The Human Freedom Index 2025. A Global Measurement of Personal, Civil, and Economic Freedom. Cato Institute and the Fraser Institute. December 2025. <https://www.cato.org/human-freedom-index/2025>

²¹Rule of Law Index 2025. The World Justice Project. November 2025
<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIIndex2025.pdf>

4 Велика Британія з усією своєю силою правових, демократичних інститутів, великим історичним досвідом функціонування вільноринкової економіки, усталеною ринковою структурою капіталу в більшості секторів економіки, якісним людським капіталом, аристократією та культурною елітою, не змогла забезпечити надійний захист від одержавлення економіки, поразки правових інститутів Левіафаном, формування деструктивного синдикату політичних сил.

5 Велика Британія у другій половині 2020-х років — це перехідна, транзитна країна з поки що високим рівнем доходів, але модель держави загального інтервенціонізму гальмує її розвиток і руйнує джерела зростання. Її політичні еліти не винесли цінних уроків з фінансової кризи кінця 2000-х, епідемії COVID-19 і не скористалися вікном можливостей після Brexit.

На даному етапі її розвитку немає більшості в політичному полі та громадянському суспільстві, яка б ратувала за відновлення тих інститутів і моделі, які свого часу робили Британію великою.

6 **Україні категорично не рекомендується** копіювати та переносити у своє законодавство нинішні закони та інститути Великої Британії, оскільки вони містять внутрішні механізми саморуйнування та ерозії Свободи. Щоб Україна стала великою (Great), нам потрібно створювати та впроваджувати ті інститути, практики та стандарти економічного розвитку, які зробили Британію великою і підтримували цей статус протягом понад 100 років.

Всі аналітичні матеріали Міжнародного Інституту Свободи (ILI) на офіційному вебсайті www.ilibertyinstitute.org доступні для вільного вивчення, цитування та поширення з релевантним посиланням на джерело.